

A SZABADALMI LEÍRÁSOK OSZTÁLYOZÓ RENDSZEREI

Kiss Ferenc

A szabadalmi leírás valamely műszaki találmány /pl. egy gép, szerkezeti rész, használati tárgy, technológiai eljárás stb./ leírása, amelyre a bejelentés helyén /országban/ mindenkor érvényben levő szabadalmi törvény alapján szabadalmat, azaz jogi oltalmat adtak. A szabadalmi leírás tehát, amelynek mind formai, mind tartalmi szempontjait a szabadalmi törvények előírják, a szakirodalom egy sajátos válfajának tekinthető, amely szakirodalomnak a termése - a dolog természeténél fogva - igen bőséges. Közelítő becslések szerint a világon évente több, mint 300 000 szabadalmi leírás jelenik meg. Ebből következik, hogy amennyiben ma valaki a szabadalmi irodalommal bármely okból foglalkozni kíván, többmilliósz anyaggal találja magát szemben.

Nem tartozik ennek a cikknek a keretébe a szabadalmi leírásoknak mint szakirodalmi anyagnak az értékelése és ezért röviden csak annyit, hogy ezzel az anyaggal behatóan kell foglalkozni az újdonságvizsgálat során, alkalmas valamely szakterületen belül a technika állásának bizonyos foku megismerésére, újabb ötletek szerzésére, végül a legértékesebb találmányok kiválasztására, esetleges megvásárlás céljából.

A hatalmas anyagot representáló szabadalmi leírásokat a célszerű tárolás és a visszakeresés lehetősége érdekében, természetesen valamiféleképpen rendszerezni kell. Ezt a célt szolgálja a szabadalmi osztályozás, amely tehát a technika teljes, a szabadalmi anyag szempontjából szóbaajgható területének a felosztása.

A szabadalmi anyag osztályozására a különféle országok más és más osztályozási rendszert fejlesztettek ki és így a kiadott szabadalmi leírások az egyes országok rendszerének megfelelően kapnak tárgyuknak megfelelő beosztást.

A szabadalmi osztályozó rendszerek felépítésére, a valamiféle gyakorlati rendszeresség igénye mellett, hatással voltak az egyes országok szabadalmi törvényei is. Azokban az országokban pl. ahol a szabadalmi törvény megköveteli a feltalálótól, hogy a szabadalmi igénypontokat arra az adott területre korlátozzák, amelyre a talál-

mány vonatkozik, jobban kellett részletezni a csak bizonyos feladatokhoz alkalmas gépekre, vagy csak bizonyos feladatokat szolgáló folyamatokra vonatkozó besorolási lehetőségeket. Ahol viszont ez a követelmény nem áll fenn, tehát az igénypontok nem csupán egyetlen területre szorítkoznak, ott az általános besorolási osztály bővebb részletezésére van szükség. De ezen túlmenően sok eltérő elméleti, gyakorlati, valamint a visszakeresés megkönnyítését is szem előtt tartó módszertani megfontolás vezette az osztályozó rendszerek kialakítóit és ennek következtében országoként más és más osztályozó rendszer született. Ezeknek a megfontolásoknak a részletes elemzése igen bonyolult feladat lenne, amelyre itt nem is vállalkozhatunk, és éppen ezért csak a rendszerek áttekintő ismertetéséről lehet szó.

Az országoként kialakított különféle osztályozó rendszerek között tehát általában sok az eltérő sajátosság és a helyzetet, a nemzetközi osztályozó rendszer általános bevezetéséig - amely rendszerrel a későbbiekben még lesz szó lesz - csak az könnyíti meg, hogy egyes országok átvették a legalaposabban kidolgozott német osztályozó rendszert, ill. csekély módosítással alkalmazzák azt.

A Magyarországgal cserekapcsolatban álló országok közül ilyenek Ausztria, Csehszlovákia, Dánia, Lengyelország, Norvégia, Románia, Svájc, Svédország, a Szovjetunió és végül Magyarország ugyanennek a rendszernek a rövidített formáját használja.

A német osztályozó rendszer 89 osztályt ismer, amelyeken belül alosztályok, csoportok és alcsoportok vannak, összesen mintegy 20 000 tárgykörben. Ez a rendszer a 89 osztályt érdekes módon, betűrendben csoportosítja. Így az 1-es osztály tárgyköre: Aufbereitung von Erzen, Brennstoffen und sonstigen Mineralien, auch von Müll und Feuerungsrickständen, a 2-es osztályé: Bäckerei, a 3-as osztályé: Bekleidung ... és így tovább végül a 89-es osztályé: Zucker- und Stärkegewinnung. Az osztály megjelölése tehát számmal történik, az alosztályé kisbetűvel, a csoporté ismét számmal, míg az alcsoporté kitévő számmal történik. Így pl. a 2-es osztályba tartozó sütőiparban az alosztályba sorolt kemencék közül a rostélytüzelésű kemencék besorolási jele 2 a, 1, míg ugyanebbe az alosztályba tartozó olajtüzelésű sütőkemence jelzete 2 a, 2⁰⁸ /feloldva ez így hangzanék: 2. osztály, a alosztály, 2. csoport, 08 alcsoport/.

A német rendszertől eltérő osztályozó rendszerek azután teljesen különbözőek és még abban sem egységesek, hogy mindegyiknek az alapját valamiféle betű- és számjegyes kombináció képezné. Így pl. az olasz osztályozó rendszer római számmal megjelölt 25 osztályt tartalmazott és ezeken belül további differenciálás nem volt. A francia osztályozó rendszer ugyancsak római számmal jelölt 20 osztályt, s ezeken belül arab számmal jelölt összesen mintegy 100 tárgykört tartalmazott. Ez a két ország, éppen a túlságosan kidolgozatlan osztályozó rendszere miatt már teljesen áttért a nemzetközi osztályozásra. Az angol osztályozó rendszernek 40 főcsoporton belül 146 osztály és az alosztályokkal együtt összesen 270 főtárgyköre, valamint további betű- és számjelzettek szerint sokezerre menő tárgyköre van. Az USA osztályozó rendszere több mint 300 osztályt és ezeken belüli kb. 45 000 tárgykörre rugó alosztályt tartalmaz.

Látható tehát, hogy az osztályozó rendszerek egészen eltérő jelölési módszereken alapulnak, és kezdve az egészen durva besorolási lehetőségtől, a finomságnak széles skáláját tüntetik fel.

A találmányoknak az osztályozó rendszerbe történő besorolásánál minden országban közös elvnek tekinthető, hogy a besorolásra az a speciális szakterület irányadó, amelyhez az általános találmányi gondolat tartozik. Ennek a közös elvnek ellenére lényeges különbség van a német, ill. az ehhez hasonló rendszerek, valamint a többi osztályozó rendszer között. Amíg ugyanis a német osztálymutatóban valamely fogalom rendeltetésének megfelelően több helyen megtalálható, addig az amerikai vagy egyéb osztályozó rendszerekben ugyanez csak egy helyen szerepel. Így pl. a tengelykapcsoló a német osztálymutatóban mint gépelem a 47 c osztályban szerepel, de megtalálható, mint gépkocsi tengelykapcsoló a 63 c, vagy vasuti vonatkozásban a 20 e osztályban stb. Ugyanakkor a tengelykapcsolót számos osztályozó rendszerben csak egyetlen helyre sorolják be.

A különböző országok osztályozó rendszerei un. szabadalmi osztálymutatókban vannak lefektetve, amelyeknek használatát betűrendes indexek segítik elő. Ha tehát a kutatót a szabadalmi anyagból valamely téma bármely okból érdekli, megkeresi a fogalmat a betűrendes mutatóban, ahol megtalálható a szóbanforgó fogalom osztály- és csoportszáma. Ennek alapján azután az osztálymutatóban megtalálhatók a részletek. Példaként vegyük ismét csak a jól kidolgozott német rendszerből a Martin-kemencéket. A betűrendes mutatóban azt találjuk, hogy: Martin-Ofen 18 b, 14⁰¹-07. Megkeresve ezután az osztálymutatóban a 18 b osztályt, azt fogjuk találni, hogy a 14⁰¹ alcsoportba a rögzített és billenthető Martin-kemencék /komplett jelzetük tehát 18 b, 14⁰¹/, a 14⁰² alcsoportba az ilyen kemencék tűzálló bélései tartoznak, és így tovább, azaz a Martin-kemencékkel kapcsolatos minden részlet a 18 b osztályban, a 14⁰¹-től a 14⁰⁷-ig terjedő alcsoportokban megtalálható.

A különböző elvek és módszerek szerint felépített osztályozó rendszerek tehát nehéz feladatok elé állítják a szabadalmi anyaggal foglalkozókat és ezért valamely egységes osztályozó rendszer kidolgozása, ill. általános bevezetése lényeges könnyebbé és időmegtakarítást hozhat.

Ennek a felismerésnek eredményeként egyes államok /Anglia, Belgium, Dánia, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Német Szövetségi Köztársaság, Norvégia, Olaszország, Svédország és Törökország/ 1954 decemberében egyezményt kötöttek egy un. nemzetközi szabadalmi osztályozó rendszer bevezetésére. Ezek közül az országok közül Franciaország és Olaszország, amelyeknek az osztályozó rendszerre nagyon tagolatlan és ezért nehézkes volt, hamarosan bevezették ezt az osztályozó rendszert és a kiadott szabadalmi leírásokon kizárólag ezt az osztályozást használják, míg a többi országok azt a gyakorlatot követik, hogy a saját osztályjelzeteik mellett feltüntetik a nemzetközi osztályjelzetet is. Az évek során további államok is csatlakoztak az egyezményhez, ill. bevezették a nemzetközi osztályozást, így pl. Ausztrália, Kanada s amint látni fogjuk, legújabbban a KGST államai is alkalmazzák a nemzetközi jelzetet a saját jelzés mellett.

A nemzetközi szabadalmi osztályozó rendszer lényegében ugyancsak egy betű- és számjegy-kombinációs rendszer, amely A - H főcsoportokon belül 103 féle osztályban összesen 616 fogalomcsoportot tartalmaz. E szerint az osztályozás szerint például a "vikturbinák és vizikerek" című fogalomcsoport megjelölése F 03 b.

A nemzetközi osztályozó rendszerbe történő besorolás elvének egyik fő szempontja, hogy az egyes termékekre vonatkozó alosztályok nemcsak a termékeket foglalják magukban, hanem azok előállításának módszereit és az előállításra szolgáló berendezéseket is, kivéve ha van olyan külön osztály, amely ezeket a módszereket és berendezéseket általában tartalmazza. Például az írónok maguk, de az előállításuk is a B 43 b alosztályba tartoznak. Viszont a mellények az A 41 b alá, szövésük pedig a D 03d alá tartozik. A másik ilyen fő szempont az, hogy azok az alosztályok, amelyek munkaműveletekre /pl. őrlés, szóróporlasztás/ vonatkoznak, felölelik mind a művelettel kapcsolatos módszereket, mind pedig a műveletekhez használatos gépeket és készülékeket, de nem terjednek ki az ezuton előállított termékekre. Egy további elvi szempont, hogy a gépekre /pl. turbinák/ vagy készülékekre /pl. villamoskapcsolók/ vonatkozó osztályok csak ezeket a gépeket, ill. készülékeket foglalják magukban, nem ölelik fel azonban ezek előállításának eszközeit vagy használatának módjait.

Anélkül, hogy a nemzetközi osztályozó rendszer részleteiben elemeznénk, annyi megállapítható, hogy felépítése szerencsésnek és besorolási irányelvei logikusnak mondhatók. A betűrendes mutató hiánya mellett nagy hibája azonban ennek az osztályozás rendszernek a rendkívül szűkös tagolása. Ennek következtében egy-egy alosztályba igen nagymennyiségű anyag kerül besorolásra és így valamely részlet-megoldásra vonatkozó találmányi anyag felkutatása céljából ezt a nagymennyiségű anyagot kell átnézni.

A nemzetközi osztályozó rendszer első kidolgozásának ezzel a hiányosságával az egyesményt aláíró országok számoltak és már abban az időben tervbe vették a rendszer további fejlesztését. Az elképzelés szerint a rendszer a további finomítással 25-30 000 fogalomcsoportra bontják.

Ez a munka már megkezdődött és részlegesen a gyakorlatban is bevezetést nyert. A német szabadalmi osztálymutató 1958-ban megjelent 7. kiadásában ugyanis a 45-ös osztály /mezőgazdaság/, a 71-es osztály /cipőgyártás/ és a 77-es osztály /sport, játékszerek, népi szórakozás/ előző beosztása helyett a nemzetközi osztályozás finomított alosztályozását vezették be. Ezt követően időközben kidolgozták ilyen módon a 83-as osztályt is. Meg kell jegyezni, hogy az átdolgozás a nemzetközi jelek átvétele nélkül, a német rendszer betű- és számkombinációjának alapulvételeivel történt és az osztály számjeggyel, az alosztály kisbetűvel, a csoport mindig páratlan számmal és 00 kiegészítővel, az alcsoport kiegészítő páros számmal van jelölve. Például a traktorral történő szántás jelzete: 45 a, 504. A finomítás mértékére jellemző, hogy míg az eredeti nemzetközi osztályozó rendszer 1 01 osztálya /mezőgazdaság/ összesen 11 fogalomcsoportot tartalmaz, addig az ennek megfelelő német 45-ös osztály a nemzetközi osztályozás elveinek megfelelően, de finomítva, kerekén 1200 fogalomcsoportot

öllel fel. A nemzetközi osztályozó rendszernek ilyen finomításban való teljes átdolgozása esetén ez az osztályozási mód alkalmasnak látszik a találmányi anyag célszerű besorolására, ennek alapján való tárolására és az erre az osztályozó rendszerre történő egységes áttérés rendkívüli könnyebbséget jelentene az újdonságvizsgálók és kutatók részére.

Ezt bizonyítja az is, hogy a KGST országok Találmányi Hivatalainak 1962 tavaszán Bukarestben tartott konferenciáján olyan határozat született, amelynek értelmében ezek az államok is fokozatosan áttérnek a nemzetközi osztályozó rendszerre és ennek első lépéseként 1962 július hó 1-től kezdve a kinyomtatott szabadalmi leírásokon az eddigi saját jelzet mellett feltüntetik a nemzetközi jelzetet is. Ugyaneköz az országok, a Berlinben létrehozott titkárság útján tövölgeesen bekapcsolódtak a nemzetközi osztályozó rendszer finomításának a kidolgozási munkáiba.

Amint ebből a vázlatos ismertetésből látható, egy jól kidolgozott egységes szabadalmi osztályozó rendszer hiánya rendkívül nehéz helyzetet jelent a szabadalmi gyűjteményt kezelő táarak, illetve könyvtárak részére is, mert így a különböző országok anyagaikat különböző rendszerbe kell tárolni és a kevésbé járatos kutatóknak sokoldalú segítséget kell nyújtani a keresett anyag megtalálásához. A jelenlegi - átmenetinek tekinthető - helyzetben a legcélszerűbb az, hogy a német anyagot és a német rendszer szerint osztályozott anyagot ennek a rendszernek a jelzetei szerint tároljuk, azoknak az egyéb országoknak az anyagát, amelyek a saját jelzetük mellett a nemzetközi osztályozást is feltüntetik, a nemzetközi jelzetek szerint és végül azokat az országokat /USA/, amelyek nem a német rendszer alapján osztályoznak, és a nemzetközi rendszert sem használják, a saját jelzetük szerint tároljuk. Ez a még eszményinek mindig nem mondható állapot csak akkor lesz megszüntethető, ha a teljes nemzetközi osztályozó rendszer finomítása megtörténik és ez a rendszer - miként az egyéb irodalom terén az ETO-rendszer - ténylegesen nemzetközi használatúvá válik.

+ +

I R O D A L O M

MEYER, E.: Grundfragen der Patentdokumentation. München, 1960. VDI-Verlag, 223 p.

ÖSAPAI M.: Az OMK szabadalmi téra, a szabadalmi irodalom népgazdasági jelentősége és feltárása.- Az Országos Műszaki Könyvtár Jubileumi Évkönyve. Bp., 1958. 227-246.p.

Dr.POLZOVICS I.: Bevezetés a szakirodalmi dokumentációba a műszaki és természettudományok területén. Bp., 1962. OMKDK, 450 p.

De BRAY, G.M.R.: Patent Classification. Aslib Proceedings, 1958. december, 316-319.p.

+ +

KISS, F.: Die Klassifikationssysteme der Patentabschriften

Die Patentabschriften repräsentieren ein ungeheuer grosses Material, das im Interesse der zweckmässigen Aufbewahrung und Rücksuche klassifiziert werden muss. Zu diesem Zweck wurden in den verschiedenen Ländern unterschiedliche Klassifikationssysteme ausgearbeitet. Eines der am gründlichsten ausgeführten ist das deutsche Klassifikationssystem, das auch in anderen Ländern, in der originalen oder einer gewissermassen modifizierten Form benützt wird. Die meisten Länder haben jedoch ihr selbstständiges Klassifikationssystem entwickelt. Die Verschiedenheit der Klassifikationssysteme erschwert die Handhabung des Materials. Es wurde deshalb im Jahre 1954 zwischen 14 Staaten eine Vereinbarung zwecks Einführung eines sogenannten internationalen Klassifikationssystems zustandegebracht. Dieses System war in seiner ursprünglichen Form zu wenig gegliedert und seine feinere Ausarbeitung ist im Gange. Es schlossen sich dem System nach und nach weitere Länder an - so auch die Staaten des Rates für Gegenseitige Wirtschaftliche im Jahre 1962. Das System wird in seiner feiner ausgearbeiteten Form 25-30 000 Begriffsgruppen enthalten und seine allgemeine Annahme und Einführung wird die Arbeit der mit Patentschriften Beschäftigten wesentlich vereinfachen.

— + —